

Каква коинциденција! Само десетина дена пред да биде објавена веста за кражбата на 169 средновековни монети од витрините на постојаната поставка на Музејот на Македонија во Скопје, објавена е информација („Вечер“, 5 јануари 1988 година) под наслов: „Алармите пристигнуваат“... и, дека Републичкиот комитет за култура решил на споменатиот музеј да му бидат доделени пет милиони динари за инсталирање алармни системи. Но, за жал, пред „пристигнувањето“ на алармите, пристигна крадците! А, по нив, уште еднаш прашањето: Колкава е сигурноста на музеите во заштитата на подвижното културно наследство кај нас?

Најпрвин, само заради потсетување, објектот во кој се случила кражбата, во 1977 година им е даден на употреба на Археолошкиот, Етнолошкиот и Историскиот музеј, денес Музеј на Македонија, којшто располага со вкупно 9.560 м², од кој само на изложбениот простор му припаѓаат 7.378 м² (на депоа 1.618 м², на канцелариски простор 315 м², на лабораториите 209 м², и на друг простор 40 м²), со што спаѓа меѓу најголемите музеи во нашата земја. Зошто олку голем објект, цели десет години по вселувањето останал без алармен систем? Одговорот би го побарале во некоја друга пригода и на друго место! Но, сепак, мислиме дека општествената небрижност за техничкото обезбедување на овој објект со алармни уреди, практично придонесе да дојде до оваа кражба. Но, и не само заради тоа, за што ќе стане збор во натамошниот текст. Уште, во практиката проверено искуство е дека вклучувањето на алармниот систем во самиот проект на музејската зграда е поефикасен и поекономичен, отколку тој да се инсталира подоцна (Давор Ржехек, Сигнално-алармни уреди за заштита на музеите и галериите“ Музеологија, 17 (1975), Загреб).

Музеите — цел на крадците

Кражбите на предмети со историско-уметничка вредност денес претставуваат своевиден феномен. Тоа е проблем од меѓународен карактер, проблем на сите музеи и галерии во Европа и во светот. Од 1964 година ИКОМ (интернационален комитет за музеите), му посветува посебно внимание на овој проблем. Така, на пример, истата година е отпечатена публикацијата под наслов „Заштита на музеите од кражби“.

Во 1973 година во Франција (Saint Maximin) е одржано меѓународно советување на музејските работници, а идната година и во Копенхаген, на кои се рас-

ПО НАЈНОВАТА КРАЖБА НА НАШЕТО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

КРАДЦИТЕ ПРЕД АЛАРМИТЕ

• ЗА ПОСЛЕДНИВЕ ПЕТ ГОДИНИ ВО НАШАТА ЗЕМЈА СЕ ЕВИДЕНТИРАНИ 1.627 КРИВИЧНИ ДЕЛА НА ОТУГУВАЊЕ НА КУЛТУРНИТЕ БОГАТСТВА. УКРАДЕНИТЕ ПРЕДМЕТИ, ОСОБЕНО ОНИЕ ОД МАКЕДОНИЈА, СЕ НОСАТ ВО АВСТРИЈА И ГЕРМАНИЈА КАДЕ ШТО ЈА ДОБИВААТ СВОЈАТА „ВИСТИНСКА ВРЕДНОСТ“. ШТО СО ПРЕДМЕТИТЕ КОИ ПРЕТСТАВУВААТ НАРОДНО БОГАТСТВО, А СЕ НАОГААТ КАЈ ОДДЕЛНИ ПОРАНЕШНИ ИЛИ СЕГАШНИ ФУНКЦИОНЕРИ?

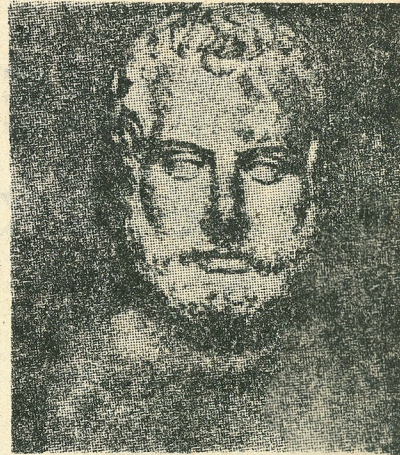
праваше за проблемите свързани околу заштитата на музеите односно на нивните фондови (Comité d'experts chargés d'étudier la question des risques encourus par les oeuvres d'art, Bruxelles, 19—22 novembre, 1973, Rapport final, Museum, Paris, 1984 g.).

Во 1975 година во Франција повторно се одржува (Montvill argenne près de Chantilly) меѓународен собир на музејските работници на иста тема, а идната година (1976) ИКОМ формира секција ИКМС — Меѓународен комитет за сигурноста на музеите (International Committee for Museums Security). Истата година, оваа секција за првпат одржува годишно собрание во Оксфорд, а во 1977 година се одржува конгрес во Ленинград и во Москва.

Постојните меѓународни конвенции, директно или индиректно, ги обврзуваат музеите за извршување на задачите за заштита на музејските збирки и за сигурност во музеите („Генеза на меѓународните прописи — конвенции — декларации“, Музеологија 7, Загреб). Така на пример, во 1977 година е отпечатена книгата „Сигурност на музеите“ (Le Sécurité dans les Musées, Paris, 1977), во која се поместени заклучоци и препораки упатени до сите музеи во врска со заштитата на подвижното, културно наследство. Колку македонските музеи ги почитувале и во практиката ги применувале заклучоците и препораки те на ИКОМ, останува предмет за расправа на некои од средбите на музејските работници.

На заседанието на Генералното собрание на Интерпол, што беше одржано пред неколку години во Белград, дадена е оценка за вкупниот меѓународен криминал, во која, кражбите на предмети со висока историско-уметничка вредност заземаат второ место, веднаш зад кримичарењето на дрога. Така, од 1978 до 1984 година од Генералниот секретаријат на Интерпол е побарано да уплати 1.451 по терница заради пронаоѓање на украдени предмети, што претставува импозантна бројка од близу 11.600 раритети.

За бројот на кражбите во нашата земја, посебно во Македонија, зборуваат следниве показатели:

Бистата на Есхин од II—I век пред нашата ера

за последните пет години во нашата земја се евидентирани 1.627 кривични дела на отугување на културните богатства. Од нив, во 742 случаи, предметите биле во општествена сопственост, а во 843 случаи во приватна сопственост. Статистичките податоци покажуваат дека само во 48 отсто случаи таквите кражби биле откриени! Кои објекти биле најповеќе цел на крадците, говорат следните показатели: 431 пар биле ограбени манастири и цркви, 315 пати музеи и галерии, 49 пати археолошки локалитети, а 774 пати други објекти. Евидентирани се повеќе од 70 дела на кримичарење на културни богатства.

Манастирите и црквите

Споменатите показатели недвосмислено покажуваат дека манастирите и црквите доаѓаат на прво место по бројот на ограбувањето на крадците. Заклучокот е сосема реален, кога се знае дека тие се најлошо чувани.

Посебно на удар на криминалците во СР Македонија се познатите манастири и цркви, односно иконите во нив. Од ослободувањето па се до денес од Македонија се ограбени 1.250 сакрални објекти, од кои исчезнаа близу 400 икони. Во врска со погоре изкажаното, да го споменеме меѓурепубличкото советување коешто беше одржано во Отешево во 1976 година

на тема „Спречувањето на кражбите, шверцот и нелегалната трговија со културните богатства, на кое беа изнесени следните показатели: од 1970 до 1976 година во СР Хрватска се случиле 95 кражби со над 470 украдени предмети, од кои во музејските институции се случиле 21 кражба со 69 украдени предмети; во СР Македонија се случиле 16 кражби, една во музејската институција; во СР Србија се украдени 99 предмети итн. Во овој временски период се случиле уште две кражби во музеите, една во БиХ, од каде што се украдени 30 камени споменици, а втората кражба е во Белград.

Досега во Македонија се случиле поголеми кражби, и тоа: во 1966 година од црквата во Башино Село се украдени 93 икони; од црквата во село Крушиште, Штипско, украдени се десетина икони, што не се никогаш про-

НОВА БРОЈКА ЗА УКРАДЕНИТЕ МОНЕТИ!

од неофицијални но сигурни извори дознаваме дека во Музејот на Македонија не биле украдени 169 монети, туку 50-тина по малку. Колку точно вакви вредни примероци од збирката на нашиот најголем национален музеј не достигаат, веројатно наскоро ќе биде познато, кога за тоа ќе има и официјално соопштение.

најдени; во 1971 година е украдена сликата на Пикасо од Музејот на современата уметност (пронајдена); во 1979 и 1982 година од црквата „Свети Јован Канео“ се украдени шест икони (пронајдени, на пак четири се украдени!); во манастирот „Свети Наум“ во Охрид во 1985 година се украдени 13 икони и истите не се пронајдени до денес и, последнава кражба на средновековните монети (169) во Музејот на Македонија во Скопје, за која станува збор. Од досегашните сознанија, украдените предмети од нашата земја, и одделно од Македонија, се носат во Австрија и во Германија, и тоа во приватни раце каде што ја добиваат својата „вистинска вредност“.

Прашањето за заштитата на подвижното културно наследство, односно на музејските збирки, старо е колку и историјата на музеите во нивната институционална смисла. И денес, музеите како културно-образовни институции од посебен општествен интерес, односно музејските работници, имаат сложена и одговорна професионална задача да го чуваат за идните генерации она најубавото и највредното што човекот го создавал во минатото.

Чуварската служба претставува база на сигурноста во музеите и е незаменлива во однос на механичките и електронските заштитни средства. Луѓето кои вршат чуварска должност, пред сè, треба да бидат квалификувани во смисла на нивната обученост, на пример за локализирање за пожар, за спречување дефектите на водоводните инсталации, за соработка со органите за безбедност, за запознавање со техниката на криминалците итн.

Постојаните музејски поставки и музејските збирки, независно дали во објектот се вградени или не алармни уреди, не смеат никогаш да останат без надзор на чуварската служба, којашто е должна да врши секојдневна контрола на изложените експонати. Сигурно е дека немаше да се случи и оваа кражба во Музејот на Македонија, доколку чуварската служба и водичите, односно внатрешната безбедност на службата, во Музејот, била присутна физички.

Перманентна заштита

Поаѓајќи од сето ова и од досегашната практика, како и од заклучоците и препораките на ИКОМ (Paris, 1977) кон сигурноста во музеите не смеаме да се однесуваме како кон наметната задача и обврска, туку како интегрална компонента во секојдневна музејска активност, без просторно и временско ограничување. Мерките за безбедност треба да се спроведуваат перманентно и континуирано, вклучувајќи ги не само оние експонати што се презентирани во постојаните музејски поставки, туку и оние ориги-

нални предмети што се наоѓаат во депоата, во конзерваторско-реставраторските работилници и на други места во музејскиот објект. Посебно внимание треба да им се посвети на оние предмети што се категоризирани според својата културна, историска и уметничка вредност како споменици на културата. Да споменеме дека категоризацијата на музејскиот материјал кај нас е проблем кој сè уште е отворен и кој бара систематско решавање и посериозен пристап. Уште во 1954 година УНЕСКО има донесено препорака за поделба на музејскиот материјал по категории (H. Lavontery — A. Noblecourt, Les techniques de protection des biens culturels en cas de conflit armé, UNESKO Paris, 1954).

Посебно би ја истакнал потребата од постоење каталози, регистри и досиеја со фотографии за секој раритетен експонат. Постојењето на таква документација како музејска обврска и должност, може да биде пресудно во потрагата по украдениот предмет посебно ако се има фотографии: бидејќи на истражните органи повеќе им значи фотос, отколку каков било опис на ограбениот предмет.

На крај, останува констатацијата дека со оваа последната кражба на 169 монети од витрините на постојаната музејска поставка на Музејот на Македонија во Скопје, за жал, се прошири постојниот регистар на украдените предмети од Македонија. И, се прашуваме до кога, за на крај, да поставиме уште неколку прашања: колку се заштитени оние паритетни предмети што се наоѓаат кај приватните лица, односно кај колекционерите. Од презентираниите показатели се гледа дека најголем број украдени предмети биле во приватна сопственост, коишто сопственици историските, естетските и уметничките вредности на раритетните предмети ги сметаат за парични вредности! (Pierre Cabane, Le Roman des Grand Collections, Paris, 1961). Што со оние предмети што претставуваат народно богатство, а се наоѓаат кај одделни поранешни или сегашни функционери? (Rudo Rolšak, Sahupljanje zbirki strast suvremenog čoveka, Bilten. Sisak 1977), или во поголемите работни организации, потоа во највисоките државни и партиски институции во Републиката итн.? За нив, музејските институции немаат никаков регистар!? Поопстојно за ова, во некоја друга пригода, само тогаш да не биде дозна!